

Samhällsbyggnadsförvaltningen
Ellinor Isaksson Larsson, 0921-62590
ellinor.isaksson-larsson@boden.se

Regeringskansliet

li.remissvar@regeringskansliet.se

li.fjr@regeringskansliet.se

Bodens kommuns yttrande över delbetänkandet Jakt och fiske i renbetesland SOU 2023:46 LI2023/03401

Sammanfattning

Bodens kommun är utpekad som remissinstans för delbetänkandet. Förslagen som Renmarkskommittén lägger fram kommer att ha en påverkan på norrbottningarnas levnadsvillkor och länets attraktionskraft.

Utredningen berör främst statens mark ovan odlingsgränsen och främst länets fjällkommuner, men påverkar även hela länets befolkning och dess möjlighet att bedriva jakt, fiske och med det ett aktivt friluftsliv.

Bodens kommun anser att det är av vikt att den slutgiltiga lösningen säkrar allmänhetens tillgång till jakt och fiske på statens mark.

Sammanfattning av kommunens synpunkter:

- Bodens kommun anser att markanvändningsfrågan måste analyseras i ett större perspektiv och ta hänsyn till olika markanspråk och intressegrupper.
- Boden kommun är negativ till kommitténs förslag till upplåtelsemodell och förespråkar att Länsstyrelserna, som offentlig aktör, fortsätter att hantera jakt- och fiskeupplåtelsen.
- Bodens kommun ser positivt på förslag om en lokal förvaltningsmodell men anser samtidigt att en sådan lösning kräver ytterligare utredning och belysning innan en lagstiftning kan genomföras.
- Bodens kommun anser att aspekter från utredningen om rennäringsagstiftningen behöver inkluderas för att få en helhetsbild av hur olika lagar och regler påverkar varandra och markanvändningen i renbetesland.

Beskrivning av ärendet

I 31§ rennäringslagen finns en bestämmelse om att samebyar eller deras medlemmar med vissa undantag inte får upplåta rättigheter som följer med renskötselrätten. Enligt rennäringslagen får en sameby eller dess medlemmar som huvudregel inte upplåta jakt och fiske i renskötselområdet. Denna bestämmelse kan inte tillämpas för rätten att upplåta småviltsjakt och fiske på den statliga mark som ingår i Girjas samebys byområde. I ett avgörande i Högsta domstolen år 2020, Girjasdomen, har domstolen kommit fram till att Girjas sameby inom sitt område på mark under statens omedelbara disposition ovanför odlingsgränsen har en ensamrätt i förhållande till staten att upplåta småviltsjakt och fiske. Denna ensamrätt grundas på urminnes hävd och gäller trots att rennäringslagen inte ger samebyn någon sådan rätt.

Girjasdomen innehåller uttalanden av betydelse även för andra geografiska områden. Det har därför bedömts finnas ett behov av att utreda om det finns ytterligare samebyar som på motsvarande sätt i förhållande till staten har ensamrätt att upplåta småviltsjakt och fiske på grund av att samer har upparbetat en sådan rätt genom urminnes hävd.

Kommittén har mot denna bakgrund getts i uppdrag att i ett delbetänkande

- Bedöma inom vilka delar av statligt ägd mark dels inom åretruntmarkerna, dels ovanför lappmarksgränsen när renskötsel är tillåten där, som samebyar i förhållande till staten genom urminnes hävd har ensamrätt att upplåta småviltsjakt och fiske.
- Analysera vilken rätt till upplåtelser av jakt och fiske som tillkommer samebyarna på de delar av deras byområden som ligger inom statligt ägd mark dels inom åretruntmarkerna, dels ovanför lappmarksgränsen när renskötsel är tillåten där, om någon ensamrätt till upplåtelser genom urminnes hävd inte kan konstateras i området.
- Ta ställning till om ensamrätten till upplåtelser av jakt enbart gäller småviltsjakt eller om den gäller allt vilt.
- Analysera vad ensamrätten till upplåtelser av jakt och fiske får för konsekvenser för statens avtal om nyttjanderättsupplåtelser inom områdena.
- Bedöma vad samebyarnas ensamrätt till upplåtelser av jakt och fiske får för betydelse för Samefondens intäkter och arbete
- Lämna förslag till en reglering av upplåtelsebestämmelserna i rennäringslagen som ska kunna gälla tillfälligt till dess att ny permanent reglering finns på plats.

Mark som omfattas av uppdraget

Kommitténs uppdrag avser statligt ägd mark dels inom åretruntmarkerna, dels ovanför lappmarksgränsen när renskötsel är tillåten där. Med statligt ägd mark avses enligt direktivet mark som står under statens omedelbara disposition. I praktiken handlar det om mark som förvaltas av Statens fastighetsverk, Naturvårdsverket eller Fortifikationsverket. På renbetesfjällen och ovanför odlingsgränsen hanterar länsstyrelsen en stor del av den praktiska förvaltningen för dessa myndigheters räkning, inklusive upplåtelser

av nyttjanderätter. Mark som ägs av statliga bolag och privatägd mark omfattas inte av uppdraget. Det har inte ingått i kommitténs uppdrag att bedöma frågan om äganderätt.

En bedömning av rättsläget för samebyarna

Kommitténs uppdrag är att bedöma rättsläget på statens mark inom samebyarnas områden. Frågan om samebyarna i förhållande till staten har ensam rådhighet över småviltsjakt och fiske motsvarande den rätt som fastställts för Girjas sameby och, om så inte är fallet, vilken rätt samebyarna annars kan ha.

Under kommitténs arbete har Talma sameby väckt talan mot staten med yrkande om ensamrätt gentemot staten att upplåta jakt och fiske. Kommittén kan inte föregripa domstolens prövning i tvisten, och väljer därmed att inte göra någon bedömning av rättighetssituationen på det område som tvisten avser.

Kommitténs slutsatser

Enligt kommitténs bedömning av de historiska och befolkningsmässiga förhållandena i Lappland före år 1750 talar starka skäl för att även andra samebyar på sådan mark har motsvarande rätt som Girjas. När det gäller Jämtlands och Dalarnas län är bedömningen en annan. De historiska förhållandena på renbetesfjällen och de så kallade kungabrevs markerna i Dalarna skiljer sig från dem som har kunnat konstateras för Girjas sameby, på så sätt att någon ensamrätt till upplåtelser av småviltsjakt och fiske genom urminnes hävd inte bedöms föreligga där. Bedömningen av Jämtlands län är dock förenad med osäkerhet. Samebyarna kan ha starkare rättigheter i vissa delar av länet. Även om någon rätt till upplåtelser inte har upparbetats genom urminnes hävd bedöms samebyarna i Jämtlands län ha en intrångsskyddad rätt till renskötsel, jakt och fiske på renbetesfjällen. Det innebär att de har starka egendomsskyddade rättigheter till markanvändning, även om de inte har rätt till upplåtelser. På kungabrevs markerna i Dalarna bedöms i stället att den jakt- och fiskerätt som finns är rätt till rovdjursjakt och husbehovsfiske, samt rätt för medlemmar i Idre sameby att jaga och fiska i områden där jakt och fiske inte sedan tidigare är upplåtet till andra.

Girjasdomen

Domslutet i Girjasdomen har gällande specifikt för Girjas byområde. Domen har dock prejudicerande verkan, vilket innebär att tillämpande myndigheter och domstolar ska hämta vägledning i domen vid sina prövningar av liknande fall. Kommitténs bedömning av rättsläget utgår därför från rättsatser som Högsta domstolen har utvecklat och tillämpat i Girjasdomen.

Dessa innebär bland annat följande:

- Urminnes hävd förutsätter att någon besuttit eller brukat mark under en längre tid (ca nittio år) utan att detta har ifrågasatts av staten eller någon annan.
- Samers jakt och fiske på marker där renskötsel har förekommit bör kunna grunda rättigheter genom urminnes hävd även om graden av nyttjandet är förhållandevis extensiv och omfattar ett vidsträckt

område. Det förutsätter dock att jakten och fisket har varit återkommande.

- Bedömningen av om en hävdvunnen nyttjanderätt är en ensamrätt i förhållande till markägaren bygger på i vilken mån en konkurrerande markanvändning har förekommit under den tid som hävden har upparbetats i området. Av betydelse är också om nyttjandet har varit det helt dominerande under mycket lång tid, och har varit av stor betydelse för markanvändarens försörjning.
- Om upplåtelser har varit vanliga och godtagits av omgivningen, talar det för att hävden medfört en befogenhet att upplåta nyttjanderätten. Finns det däremot andra presumtiva rättighetshavare som också har gjort upplåtelser i någon omfattning av betydelse, så talar det emot att hävden innefattar en befogenhet att upplåta.
- Har en ensamrätt väl upparbetats så kan den uppföra på tre sätt: genom att rättighetsinnehavaren efterger sin rätt, genom att rättigheten utsläcks genom lag, eller att rättigheten utsläcks genom expropriation. Såväl ett eftergivande som ett utsläckande måste dock vara tydligt och definitivt.

Girjasdomen ger också generell vägledning i frågor om bevisbörd och beviskrav i ett mål mellan staten och en sameby, samt i frågor om hur folkrättsliga principer om urfolks rättigheter kan påverka principerna för rättsinstitutet urminnes hävd.

Hösta domstolens prövning i Girjasålet avsåg huvudsakligen tidsperioden 1550–1750. Kommitténs undersökning har för Lapplands del därför huvudsakligen inriktat sig på samma tidsperiod. Tyngdpunkten i arbetet har legat på att kartlägga förekomsten av konkurrerande markanvändning under denna tidsperiod.

Bodens kommuns synpunkter

Kommunerna har med sitt planmonopol uppdraget att planera för markanvändningen och med det även ta hänsyn till olika anspråk och riksintressen. Redan i dag råder det utmaningar i planeringssystemet med att avväga motstridiga markanvändningsintressen. Förslaget berör främst kommuner med statlig mark ovan odlingsgränsen, men antyder även att övrig statlig mark på sikt också kan komma att påverkas. Bodens kommun anser därför att förslaget om upplåtelse rätt till samebyarna behöver belysas i en större kontext än vad kommittén hittills har gjort.

En central del i kommitténs argumentation är markanvändning och den satt i ett historiskt perspektiv där utredningen har undersökt om någon beaktansvärd konkurrerande markanvändning har förekommit i det utpekade statliga markerna över odlingsgränsen. Det historiska perspektivet går tillbaka till 1500-talet och principen bygger på Girjasdomen. Bodens kommun anser att mer kunskap och fakta om den historiska markanvändningen i länet behöver tillföras utredningen för en mer fullständig bild och historiebeteckning. En bild av konsekvenserna för markanvändningen i nuläget och i framtiden behöver beskrivas på ett tydligare sätt.

Bodens kommun anser också att kommittén bör genomföra konsekvensanalyser för att undersöka hur olika förslag påverkar platsernas utveckling och olika grupper av människor, både socialt, kulturellt, ekonomiskt och ekologiskt. Detta bör inkludera företagare inom skogs- och besöksnäringen samt privatpersoner som ägnar sig åt jakt och fiske, oavsett om de tillhör en sameby, är samer utan egna renar, tillhör majoritetsbefolkningen eller tillhör någon annan grupp. Utredningen har valt att inte inkludera koncessions samebyarna i förslag, vilka kommunen även anser behöver inkluderas i en utökad konsekvensbeskrivning.

Renmarkskommitténs beskriver i förslag till upplåtelsemodell en modell som benämns *”En rådgighet över småviltsjakt och fiske hos samebyar med krav på en hänsynsfull utövning”*. Bodens kommun anser att en sådan lösning behöver ytterligare utredning och belysning innan en lagstiftning kan genomföras. Det är viktigt att noggrant analysera hur en sådan modell skulle fungera praktiskt demokratiskt och hur den skulle kunna anpassas i förhållande till lokalsamhället och dess olika intressenters rättigheter. Det gäller även hur en lokal modell påverkar omgivande områden.

Bodens kommun har svårt att utifrån förslaget bedöma konsekvenser av modellen rent praktiskt, dvs om den innebär inskränkning i möjligheten att jaga och fiska för allmänheten och om den balans som eftersträvas faller ut i lokalsamhället eller ej. Redan i dag finns konfliktytor i länet och en ny oprövad och otydlig modell riskerar att skapa än mer konflikt och obalans.

Upplåtelsen av jakt och fiske på statens mark förutsätter ett tydligt, rättssäkert och demokratiskt system för att undvika och minimera konflikter. Bodens kommun förordar därför att den modell som råder i dag med Länsstyrelserna som upplåtare av jakt och fiske på marker ovan odlingsgränsen fortsättningsvis bör gälla, åtminstone tills vidare samråd och konsekvensutredning genomförts. Rådande modell är också att föredra för ett fortsatt sammanhållet vilt och fiskevårdsförvaltande system. Länsstyrelsen är en offentlig part som kan säkerställa ett hållbart nyttjande, de omfattande kunskap inom viltförvaltning och är väl rustad för att göra avvägningar mellan olika intressen, samtidigt som de ser till att rennäringen i minsta möjliga mån störs av jakt och fiske.

Kommittén föreslår även att länsstyrelserna ges möjlighet att delegera ansvar för upplåtelsen av jakt- och fiskerättigheter till föreningar med stark lokal förankring. Dessa föreningar skulle bestå av lokala intressenter inom jakt och fiske, samebyar och det lokala näringslivet, som tillsammans skulle utforma ett system för upplåtelse av jakt- och fiskerättigheter som upplevs som rättvist. Bodens kommun ser positivt på detta förslag men anser samtidigt att en sådan lösning behöver ytterligare utredning och belysning innan en lagstiftning kan genomföras. Det är viktigt att noggrant analysera hur en sådan modell skulle fungera i praktiken och hur den skulle påverka olika intressenters rättigheter och intressen.

Synpunkter på den fortsatta processen

Direktiven till Renmarkskommittén är från början väldigt begränsade och bygger på ett juridiskt antagande (Girjasdomen) som har ett begränsat perspektiv och av den anledningen behöver direktiven till kommittén breddas för att kunna bedöma konsekvenserna av en ny modell för upplåtelse av jakt och fiske.

Översynen av rennärlingslagen och den föreslagna upplåtelsen av jakt och fiske på statens mark ovan odlingsgränsen behöver fortsättningsvis utredas och få en sammanhållen hänsyn till både rennärlingen, lokalbefolkningen samt olika närlingars intressen.

Att inkludera aspekter från utredningen om rennärlingslagstiftningen är viktigt för att få en helhetsbild av hur olika lagar och regler påverkar varandra och markanvändningen i renbetesland och för det behöver utredningen ges mer tid. Genom att noga överväga och utvärdera alla aspekter av rennärlingslagstiftningen kan man säkerställa att de föreslagna förändringarna är väl genomtänkta och tar hänsyn till alla berörda parter och deras intressen. Detta är avgörande för att uppnå en långsiktigt hållbar lösning som främjar både ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet i rennärlingen och markanvändningen i renbetesland.

Claes Nordmark
Kommunstyrelsens ordförande